

STANISŁAW KONFEROWICZ

ARCHIWALNE POLOWICA W KIJOWIE I MOSKWIE

Przy okazji dokonywanych w styczniu br. poszukiwań pewnych nader specjalnych źródeł naukowych (których materia jest dla niniejszej notatki obowiązna) natknęto się w Kijowie i Moskwie na trzy zbiory dokumentów, które mogą zainteresować polskiego historyka. Uporządkowane dopiero w ostatnich paru latach, nie są one objęte publikowanymi przez kijowskie i moskiewskie archiwa katalogami i mogą być w kraju nieznane, jeśli chodzi o miejsce ich przechowywania.

Są to zbiory archiwalne Lubomirskich i Potockich z wieku XV - XX, pochodzące z dóbr leżących w Małopolsce oraz w województwach kijowskim i ruskim - przechowywane w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Kijowie¹⁾ oraz prawie kompletny zbiór oryginalnych protokółów z posiedzeń (sesji) Sejmu Czteroletniego, wraz z załączonymi, bardzo często w formie odrečnej, tekstami przemówień, które zgłaszano do laski marszałkowskiej. Część z nich jest zgrupowana łącznie i zaopatriona napisem „głosy posłów, żle lub wcale nie datowane - do rozłożenia”²⁾. Pisane przez sekretarzy sejmowych manuskrypty tych protokółów są przechowywane w Centralnym Archiwum Państwowym Akt Dawnych w Moskwie³⁾.

Nieżej zamieszczamy ogólny opis tych zbiorów.

Zbiory archiwalne Lubomirskich i Potockich

Miejsce przechowywania: Centralny Działawnyj Istoryczeskij Archiw USSR,

Kiew.

Tytuł zbioru: „Familijny fond polskich pomieszczyków Lubomirskich(1560-1907).

Sygnatura: Fond No 236, jedinica chronienija No 1372, opis 1.

Liczba teczek (diel): 187.

Tytuł zbioru: „Potockije - polskije pomieszczi (1551-1909) i 1435-1918).

Sygnatury: Fund No 49, jedinica chronienia № 57 i 58, odpowiednio opisy 1 i 2.

Liczby teczek (dziel): opis 1 - 2962 teczek i opis 2 - 2985 teczek⁴⁾.

Obydwa wyżej wymienione zbiory zawierają między innymi:

- 1.Korespondencję do tych rodów - od współczesnych znanych osób (w tym również od królów polskich),
- 2.kontrakty, akta sądowe w wypisach, rozrachunki, inwentarze, wypisy z ksiąg ziemskich,
- 3.opisy miejscowości i dóbr,
- 4.genealogie tych i innych rodów,
- 5.katalogi zbiorów bibliotecznych z różnych bibliotek i czasów,
- 6.prośby, petycje i skargi ludności,
- 7.zarządzenia władz świeckich i duchownych,
- 8.raporty terenowe i o ruchach wojsk z okresu rozbiorów Polski,
- 9.uniwersalny, zalecenia dla posłów, projekty uchwał sejmowych i sejmikowych członków tych rodów i innych osób,
- 10.różne przypadkowe dokumenty, jak np. spis aresztantów z roku 1789 z Częstochowy⁵⁾.

Obydwa zbiory archiwalne (Lubomirskich i Potockich) nie są objęte katalogiem fondów archiwalnych, opublikowanym pod tytułem „Centralny Gosudarstwienny Istericzeskij Archiw USSR”, Kiew, 1958, ponieważ ich porządkowanie ukończone w tymże roku.

Archiwalne zbiory akt Sejmu Czteroletniego

Miejsce przechowywania: Centralny Gosudarstwienny Archiw Driewnich Aktow, Moskwa.

Tytuł zbioru: „Akty i pieriepiska Warszawskiego Sejma, 1788-1792”.

Sygnatura: Fund No 12, jedinica chronienia № 205, części od 1 do 25.

Akta te obejmują 25 woluminów oprawnych w płótno formatu ca 26 x 40 cm. i każdy zawiera od 600 do 1200 kart, z których większość (wszystkie np protokóły) jest zapisana dwustronnie.

Woluminy (części) od 1 do 10 oraz 17, 19, 22, 23 i 24 zawierają zmianowane u wstępu niniejszej notatki manuskrypty protokołów z posiedzeń Sejmu. Pozostałe woluminy obejmują różne dokumenty do uporządkowania, czasem z okresu przed Sejmem Czteroletnim, rzadziej z okresu późniejszego.

Kolejne woluminy (części) od 1 do 25 zawierają:

1. Manuskrypty protokołów posiedzeń (sesji) Sejmu Czteroletniego wraz z załączonymi tekstami przemówień i projektów (drukowanymi lub odręcznymi)

- za czas od 9.III.1789 (sesja 72) do 24.IV.1789 (sesja 94)⁶⁾. Na pierw-
- szej stronie obwoluty widnieje ołówkiem skreślony napis „do druku”.
2. Jak w cz. 1 - od 4.V (98) do 31.VIII.1789 (132).
 3. Jak w cz. 1 - od 1.IX (149) do 29.IX.1789 (164) oraz
od 3.VIII (133) do 31.VIII.1789 (148).
 4. Jak w cz. 1 - od 1.X (165) do 30.XI.1789 (198⁷⁾.
 5. Jak w cz. 1 - od 1.XII.1789 (199) do 26.II.1790 (227).
 6. Jak w cz. 1 - od 1.III (228) do 30.IV.1790 (256).
 7. Jak w cz. 1 - od 3.V (257) do 11.VI.1790 (284).
 8. Jak w cz. 1 - od 12.VII (285) do 31.VIII.1790 (307)⁸⁾.
 9. Jak w cz. 1 - od 2.IX (308) do 30.IX.1790⁹⁾ oraz od 1.XII. do 30.XII.1791.
 10. Jak w cz. 1 - od 2.XI do 13.XII.1790. Ponadto w wolumenie tym znajdują
się plik rękopisów (około 400 szt.) zatytułowany zgodnie z jego zawar-
tością: „głosy różne oraz zagajenia marszałka - do rozłożenia”. Tamże
znajdują się listy pochodzące z kancelarii Sejmu.
 11. Akta różne do uporządkowania: przemówienia posłów, projekty i wnioski,
obliczenia głosów. Na końcu woluminu umieszczono oryginał znanego Me-
moriału Miast do Króla.
 12. Jak w części 11.
 13. Konstytucje Sejmu w rękopisach i drukowane, zarządzenia Komisji Wojako-
wych i Porządkowych.
 14. Akta różne do uporządkowania: m.in. projekty w sprawie królewskich,
projekty praw miejskich i memoriały miast do Króla (też miasta Krakowa),
również manuskrypt protokółu sesji Sejmowej z 1.VI.1791.
 15. Jak w cz. 14, a m.in. Rejestr uchwał Sejmowych za czas aż do jego limi-
ty 31.V.1792, rachunki i zestawienia skarbu koronnego, drukowany pro-
jekt statu wojska.
 16. Jak w cz. 14, a m.in. indywidualne zgłoszenia kandydatów do Rady Nie-
istniejącej (1788) i do Komisji Skarbu, projekty konstytucyjne i skarbowe
(podatkowe), zestawienia wydatków miejskich Warszawy i Pragi (1789), ra-
chunki Komisji Skarbowych (1788).
 17. Manuskrypty protokółów jak w części 1 - od 1.III do 18.IV.1791. Ponadto
nieuporządkowane raporty i notki Komisji Skarbowych.
 18. Jak w części 14, a m.in. noty dyplomatyczne do dworów obcych (również
ich projekty ze zmianami) oraz noty posłów zagranicznych z roku 1778,
tekst traktatu przymierza obronnego Polski i Prus z 29.III.1790, raporty
Komisji Wojskowych od 1789 r. oraz korespondencja kancelarii Sejmu.

166
STANISŁAW KONFEROWICZ

19. Manuskrypty protokołów jak w cz. 1 - od 8.II do 28.II.1791 oraz od 2.V. do 31.V.1791.
20. Jak w cz. 14, a m.in. odpisy listów i dokumentów z podpisem St.Małachowskiego referendarza koronnego. Również różne akta sprzed Sejmu Czteroletniego.
21. Jak w cz. 14, a m.in. obliczenia głosów na Sejmie, różne pisma do marszałków Sejmu poczynając od 1.X.1790.
22. Manuskrypty protokołów jak w cz. 1 - od 15.IX do 28.X.1791.
23. Manuskrypty protokołów jak w cz. 1 - od 3.XI. do 29.XI.1791 oraz od 2.I do 27.I.1792.
24. Manuskrypty protokołów jak w cz. 1 - od 15.III do 29.III.1792 oraz od 16.IV do 29.V.1792.
25. Jak w cz. 14, a m.in. listy do Króla i Stanów, przemówienia posłów i projekty ustawodawcze w manuskryptach.

Dla zakończenia charakterystyki zbioru dokumentów Sejmu Czteroletniego, należy dodać, iż w niektórych woluminach, akta są ujęte w obwoluty z makulatury, na których figurują napisy różnej treści, jednakże we wszystkich przypadkach powtarzają się wykaligrafowane słowa: "Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk, 1817 lub 1820". Tam gdzie zastosowano taką obwolutę i w języku polskim podano ołówkiem związką charakterystykę zawartych w niej akt, zwraca uwagę dokładność sformułowania i że akta w obrębie obwoluty są uporządkowane.

Ponieważ kolejność protokołów zawartych w fondzie Nr 12, poczynając od części 9 nie jest zachowana, a wyszukiwanie ich jest uciążliwe i bardzo czasochłonne, w Aneksie A podajemy kolejność wykorzystywania poszczególnych woluminów (części) w układzie chronologicznym kolejnych sesji Sejmu Czteroletniego.

Aneks B zawiera zestawienie brakujących protokołów.

1791 czas od 1.

Dpisem St. Mała -
a sprzed Sejm

dne piśmie do

1791.

I. 1791 czas od 2.

III. 1792 czas od

wienia posiedzi

u Czteroletniego,

obwoluty z nac-

e we wszystkich

gatwo Warszawskie

aką obwolutą i w

artych w niej

rębkie obwoluty s

2, postrajając od
tliwe i barizo
nia poszczególn
ych sesji Sejm

ARCHIWALNE POLONICA W KIJOWIE I MOSKWIĘ

169

ANEX A

KOLEJNOŚĆ PROTOKÓŁÓW SEJMU CZTEROLETNIEGO
w fondzie № 12, jedinica chronienija 205, części 1 - 25, w Centralnym
 Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie

Kolejne daty sesji sejmowych	№ części zbioru i ewent. strona	Kolejne daty sesji sejmowych	№ części zbioru i ewent. strona
<u>1 7 8 9</u>		<u>1 7 9 1</u>	
9.III - 24.IV	1	8.II - 28.II	19
4.V - 31.VII	2	1.III - 29.III	17
3.VIII - 31.VIII	3	31.III	24, str.365
1.IX - 29.IX	4	1.IV - 18.IV	17
1.X - 29.X	4	2.V - 31.V	19
1.XII - 30.XII	5	1.VI - 28.VI	14
<u>1 7 9 0</u>		<u>1 7 9 2</u>	
8.II - 26.II	5	2.I - 27.I	23
1.III - 30.IV	6	15.III - 29.III	24, str.188
3.V - 19.VI	7	16.IV - 29.V	24, str.276
12.VII - 31.VIII	8		(a następnie wstecz do str.1)
2.IX - 28.IX	9		
1.X - 29.X	21		
2.XI - 13.XII	10		

ANEX B

CZASOKRESY^{x)}, ZA KTÓRE BRAK MANUSKRYPtów PROTOKÓŁÓW
Sejmu Czteroletniego, w fondzie № 12, jedinica chronienija 205, części
1 - 25, w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie

Rok 1 7 8 9

Od otwarcia Sejmu
do 8.III (Sesje 1 do 71).
11 - 15.III (Sesje 74 i 75).
17 - 19.III (Sesje 77 i 78).
31.III-1.IV (85)
5.IV-23.IV (89-93)
25.IV-3.V (95-97)
8 - 11.V (101)
14 - 24.V (104-107)
26 - 27.V (109)
30.V-17.VI (112-118)
27.VI (129)
39 - 30.VI (131)
30.I-2.XI (182)

x) Czasokresy, względnie daty posiedzeń

Rok 1 7 9 0

14 - 31.XII
Rok 1 7 9 1
1.I - 7.II
19.IV - 1.V
16.VI
29.VI - 14.IX
Rok 1 7 9 2
28.I - 14.III
1.IV - 15.IV

P R Z Y P I S Y

- 1) Centralnyj Dierżawnyj Istoriceskij Archiw USSR, Kiev, ul.Włodimirska-ja 22 a.
- 2) Vide odsyłacz następny. Sygnatura: Fond 12, jedinica chronienija 205, część 11.
- 3) Centralnyj Gosudarstwiennyj Archiw Driewnich Aktow, Moskwa, ul. Bolszaja Pieriegowskaja 17.
- 4) Dla opisu 1 znajduje się w archiwum odrečnie wykonany wykaz tytułów wszystkich teczek, dla opisu 2 wykaz taki sporządzono na maszynie (oba w jęz. rosyjskim).
- 5) Wymieniona tu w 10 punktach tematyka nie jest wyczerpująca. Podajemy ją przykładowo w wyniku uogólnienia około 6000 tytułów teczek, widniejących w wykazie cytowanym wyżej.
- 6) Kompletności wymienionych tu załączników nie sprawdzano. Załączniki drukowane występują czasem w podwójnych egzemplarzach, a ponadto niektóre z nich znajdują się w różnych woluminach.
- 7) Poczytając od woluminu 4, prawie do końca fondu - znajdujemy również drukowane w Warszawie „Dzienniki czynności Sejmu Głównego Ordynaryjnego Warszawskiego”.
- 8) Od tej części akt poczynając numeracja poszczególnych sesji uwidoczniona na Dzienniku Czynności nie zgadza się z numeracją widniejącą na manuskryptach protokółów.
- 9) Poczytając od tej części akt manuskrypty zawierają w nagłówku tylko daty poszczególnych sesji, bez podawania ich numeracji.

АРХИВЫ "POLONICA" В КИЕВЕ И МОСКВЕ

В январе 1960 г. автор нашёл в Центральном Государственном Историческом Архиве в Киеве два фонда под заглавием:

"Фамильный фонд польских помещиков Любомирских /1560-1907/"

и

"Потоцкие - польские помещики - /1551-1909/ и /1435-1918/".

В Центральном Государственном Архиве Древних Актов в Москве автор сделал обозрение большого фонда под заглавием: "Акты и переписка Варшавского Сейма, 1788 - 1792".

Заметка содержит описание всех этих фондов.

POLISH ARCHIVAL COLLECTIONS (POLONICA) IN KIEV AND MOSCOW.

In January 1960, during his researches after scientific sources in the Central State Historical Archives in Kiev, the author found two collections under the title:

"Family collections of the Polish landlords Lubomirski (1560 - 1907)" ,
and

"Family Potocki - Polish landlords (1551 - 1909) and (1435 - 1918).

In the State Central Archives of Ancient Documents in Moscow the author made a review of a rich collection of documents under the title: "Documents and correspondence of the Warsaw Diet, 1788 - 1792."

In his note the author gives a short description of all those collections.

СТВЕНОМ

1560-1907/*

135-1918/*

в Москве

и пере-